

Martha Nielsen – lærerinde i Billund fra 1928-1973

Martha Nielsen var født den 22. december 1904 i Ansager. Hun kom til Billund i 1928 for at overtage det lærerembede hende søster Karen havde haft i 4 år. Karen skulle giftes og stoppede derfor som lærer.

Noter om Billund by og skole fra 1928 - 1976

Hvis man i 1928 havde spået, hvordan der ville se ud i Billund i 1976, var der sikkert ingen, der havde villet tro det. Selve byen bestod stort set kun af nogle huse og gårde langs Vejlevej og Hovedgaden. Dog havde den både købmand, brugsforening, mejeri, slagter, smed, kro men intet bageri, med undtagelse af en lille købmand, hvis kone i sit køkkenkomfur bagte lidt fint brød, som solgtes i forretningen, (især nogle ganske storartede napoleons- kager).

I byen boede forskellige håndværkere: murere, tømrere, en snedker, en maler, så man søgte ikke udensogns efter håndværkere, hvis man skulle bygge hus eller gård.

Byen havde sit eget elektricitetsværk. Det lå på nuværende Plougslundvej ved siden af nr. 4. Der fyredes med kul på værket. Hver forbruger betalte foruden strøm 6 kr. pr. år i målerafgift og et fast beløb pr. lampested, så der blev ikke ruttet med stikkontakter ved nybyggeri.

Da Karlsgårdeværket blev bygget, blev egnen tilsluttet det, og man nedlagde byens værk. Nu fik man vekselstrøm.

Vejle-Vandel-Grindsted jernbane gik forbi byen. Jernbanestationen var af stor betydning, både for personbefordringen og for varetransporten. Personbiler og varebiler var der ikke mange af. Man indrettede endda gudstjeneste tiderne i Grene kirke efter togplanen, så folk fra byen kunne benytte toget, når de ville i kirke, der var nemlig en lille holdeplads med læskur nær ved kirken. Præsteboligen lå i byens vestlige del.

Da embedet i begyndelsen af tyverne blev skilt ud fra Grindsted, regnede man med, at præsten hellere ville bo i byen, selv om han derved fik 2½ km. til kirken. I præsteboligens udbygning var der stald og vognport, så præsten havde plads til en vogn og en hest, hvad embedets første indehaver også benyttede sig af.

Skolen lå i byens østlige del. I den hvide bygning langs landevejen var der skolestue i den østlige ende og lejlighed i den vestlige. Lige overfor blev der i 1914 bygget et hus med skolestue i den østlige og lejlighed i den vestlige ende, der blev nemlig oprettet et lærerindeembede, hidtil havde læreren været ene lærer. Hvor den nuværende gamle gymnastiksal ligger, var der indtil 1941 en

udbygning. Læreren i den hvide bygning fra 1890 havde foruden havejord også landbrugsjord, så udbygningen var fra begyndelsen lærerens stald og lade bygning.

”Nordgården” blev bygget på den gamle skole lod, da den blev skilt fra embedet.

I 1914 blev der i udbygningen lavet brændselsrum til lærindeboligen og toiletter til børnene fra begge skolestuer

og til lærerinden.

Der var kun to brændselsrum, så de to lærer havde hver deres privatbrændsel sammen med brændslet til deres skolestue. Hvert forår blev de to lærer kaldt til sognerådsmøde for at forhandle om, hvor mange penge der kunne bevilges til en skolestues brændsel. Så var det lærerens sag at stå for indkøbet af det. Denne ordning havde både sine fordele og sine ulemper. Det meste brændsel var tørv, det egnede kakkellovne sig bedst til, kun i de koldeste perioder brugte man kul. Man fik hurtig farten af, hvor man skulle købe sine tørv for at få de bedste og med mindst vandindhold, men man løb jo også den risiko, at der kunne klages over, at læreren sparede på varmen i skolestuen og derved fik personlig fordel af ordningen, dog plejede det at gå fredeligt. Efter byggeriet i 1941 fik lærere og skolestuer separat brændselsrum, det var rart. Samtidig med brændselsaftalen blev der også truffet bestemmelse om, hvor mange penge man beregnede pr. md. til skolerengøring. I årene omkring 1930 var 18 kr. pr. md. almindelig. For det beløb skulle man holde en skolestue med gang ren, feje stenbro, tømme WC-spande, sørge for nødvendig snekastning om vinteren og desuden selv sørge for rekvisitterne og rengøringsmidlerne. Det varme vand til rengøringen fik man fra de respektive læreres køkkenkomfurer.

Lærerfamilien havde altid ung pige i huset og gjorde selv deres skolestue ren hele året. Lærerinden gjorde i almindelighed selv rent noget af tiden i sommerhalvåret, men lejede altid til det i vinterhalvåret. Da gymnastiksalen blev bygget i 1941, holdt denne rengøring ordning op. Lærerne ville ikke sørge for rengøring og fyring i gymnastiksalens bygning. Desuden kunne

man nu hente det varme vand til rengøringen i brusebaderummet. Lærerne skulle stadigvæk fyre op i deres skolekakkellovne om morgenen, dog var det nu ad lovgivningens vej bestemt, at de ikke skulle gøre det gratis.

For lærerindens vedkommende holdt denne kakkellovnsfyring først op ved byggeriet i 1955, da fik lærerindelejligheden også centralvarme. Man sørgede ikke over tabet af den årlige fyrstelige sum på 150 kr., som man fik for at passe en skolekakkellovn i 1953.

Da jeg startede på skolen 1. maj 1928, havde vi tre klasser. Første klasse bestod af første og anden årgang i alt 33 børn. Anden klasse af tredje og fjerde årgang 32 børn og tredje klasse 5, 6, og 7 årgang 40 børn. De fleste børn var fra landet, derfor var undervisningsplanen også udformet sådan, at de store gik meget lidt i skole om sommeren, men til gengæld gik de så også i skole hver dag fra kl. 9 til kl. 16 om vinteren. De to små klasser gik mest i skole om sommeren, om vinteren gik de kun hver anden dag. Der blev lagt stor vægt på skolens hovedfag, og børnene opnåede pæne

resultater. Vinteren var den bedste arbejdstid for de store. Det var, som om de nød at være fri for bondesliddet og komme til at beskæftige sig med noget mere interessant. Desuden nød de samværet med kammeraterne, hvor de leger godt i frikvartererne. Da der ikke var gymnastiksal, havde man gymnastik og boldspil på legepladsen om sommeren og skolestuegymnastik om vinteren. Det var selvfølgelig lettest at øve gymnastik i skolestuen med de små. Tomandsbordene med de faste bænke var udmærkede til mange øvelser.

Da børneantallet voksede, varede det ikke så længe, inden man gik over til fire klasser. Det gav færre timer til børnene og lærerne var spændt hårdt for. 36 ugentlige undervisningstimer + håndarbejde og gymnastik. Så en lærer kunne komme op på over 40 undervisningstimer pr. uge. Overarbejdstimebetalingen var nærmest symbolsk, hvis man ikke i gennemsnit havde et bestemt antal timer, fik man ikke noget. Jeg havde, så vidt jeg husker, haft ret til 33 øre pr. time. Men hverken læreren eller jeg fik noget. Han ville ikke søge om det, så lod jeg også være. Men en skoledag på to håndarbejdstimer, (26 elever fra de fire sidste årgange sammen), derefter seks almindelige undervisningstimer var en drøj dag. Med 1938 loven var flere nye fag obligatoriske: biologi, fysik, sløjd, og husgerning, men de kunne ikke presses ind i en fireklasset skole med to lærere. Da børnetallet var dalet, ville man gå tilbage til tre klasser, så kunne det lade sig gøre. Man så meget nøje på at udvide skolen med en lærer mere, thi så manglede man jo også en skolestue og en bolig.

Den 9. maj 1941 nedlagdes grundstenen til gymnastiksal-bygningen, der også skulle indeholde skolekøkken, sløjdlokale og bibliotek m. læsestue. Grundstenen er indmuret i bygningens nordvestlige hjørne. Meningen var god nok. Man var nærmest foran de fleste kommuner med hensyn til at følge den nye lov. Men det stadige omkvæd var, at der skulle spares, derfor

blev alle særlokaler alt for små. Da jeg senere tog skolekøkkenlærerindeuddannelse og fik at se, hvordan andre køkkener var indrettet, kunne jeg ikke forstå, af køkkenets størrelse og indretning virkelig var godkendt.

Gymnastiksalen kom i brug vinteren 1941-42, men så var det også slut. Hele den nye bygning blev beslaglagt af det tyske militær, og efter krigen kom flygtningene. Da vi igen blev herre over det hele, så det forfærdeligt ud. Alle de nye brædegulve var frygtelig medtaget af de sømbeslåede militærstøvler. Gulvet i gymnastiksalen blev høvle, da det var farligt at gøre gymnastik på, børnene kunne jo få træsplinter i fødderne. De øvrige trægulve blev der ikke gjort noget ved. Alt det øvrige træværk var mishandlet, så selv om der blev malet vægge hist og her, var det et sørgeligt syn.

Prognosen med de tre klasser holdt kun ganske kort, så man ansatte en mandlig lærer mere og i 1955 en kvindelig. For at skaffe undervisningslokaler var man nødt til at bruge både skolekøkken og sløjdsalen til skolestue, jo man måtte endda inddrage gymnastiksalen til almindelig undervisning. I 1954 begyndte man igen at bygge. Lærerindeboligen blev forlænget mod øst og vinkelret på denne en længe mod nord, så der blev tre skolestuer med vinduer mod øst. Dette byggeri blev indviet d. 14. sept. 1955. Men allerede ved indvielsen var man klar over, at dette

byggeri ikkeslog til ret længe. Byen voksede hurtigt, det var især den nye LEGO fabrik, der trak folk til byen.

1960 blev skolen købstadordnet, da var man godt i gang med næste byggeri, som var projekteret til 1,3 mill. Da lød parolen: Vi skal passe på, at vi får bygget, så det er stort nok. Børnenes sportsplads blev inddraget til byggeriet. Samtidig regnede man med at købe de unges idrætsplads øst for skolen til børnene.

Dette byggeri kom til at koste 2,7 mill. og blev indviet d. 16. august 1963. Nu havde man en skole med realafdeling. Lærerstaben var på det Gymnastiksalen. tidspunkt på 15. Senere er der bygget til flere gange. Fra august 1977 tager man skole nr. 2 i Billund i brug. Den ligger på Søndermarken.

I 1928 var skolen meget sparsomt udstyret men undervisningsmateriale. En vægtavle, regnebøger, skr. dansk og læsebøger, samt sorte skifertavler var det væsentlige. Lærebøger som bibelhistorie, danmarkshistorie og geografi skaffede forældrene selv til deres børn, desuden grifler, penneskifter og penne. Materialet til håndarbejde betalte de også, men lærerinden havde dog lov til at købe ind, så det blev ensartet, men havde så også ulejligheden med at kræve penge ind for det. Sådant var det stort set i alle skoler, så det tænkte man ikke ret meget på. Man tog bare fat og hængte i med arbejder. Ved årets slutning var der eksamen, så kom hele skolekommissionen og de fleste forældre for at se og høre på årets resultater. Aftenen før eksamenen gik de respektive lærere til skolekommissionsformanden her opgav det pensum, der var gennemgået i årets løb. Formanden valgte så det afsnit ud, som man ville høre på eksamensdagen. På selve eksamensdagen sad formanden ved katederet med eksamensprotokollen foran sig. Hvert barn fik sin selvstændige karakter i læsning. I orienteringsfagene blev der givet en karakter for alle under et, så enten lille Peter var dygtig til at fortælle og svare på spørgsmål eller ej, fik han lige så fin en karakter som Marie, der kunne alt perfekt. Så Peter strålede over hele ansigtet. Alt skriftligt arbejde var udført forinden og lå så til beskuelse. Til sidst blev eksamensprotokollen underskrevet af alle medlemmerne. Alt blev gjort grundigt, det tog ½ dag pr. klasse, så der var eksamen i 1½ dag. Læreren beværtede kommissionen med middag og lærerinden beværtede med kaffe to eftermiddage. Det store kaffebord plejede man også at servere for forældrene. Da skolen blev større, flere klasser og flere lærer, begyndte man at holde eksamen i mindst to klasser samtidig, så måtte kommissionsmedlemmerne fordele sig, ellers tog det jo al for lang tid. Først i 1942 forsvandt skifertavlerne, man var ellers meget betænkelig ved at gå over til hæfter, ”det kunne blive meget dyrt”. Eksamensprotokollerne forsvandt senere. I dag ville man ikke drømme om at holde eksamen på den måde i hver klasse. Set fra lærerens side er det en kolossal lettelse bare at holde forældredage, det ved jeg af egen erfaring.

”Til eksempel kan nævnes, at de dygtigste elever lærte at uddrage kvadratrod og kubikrod”.

Martha Nielsen.

Efter at Martha Nielsen var gået på pension, satte hun sig ikke bare i en krog og ventede. Hun var en meget aktiv læser, og startede en læseklub, hvor en gruppe samledes hver 14. tende dag, og diskuterede den bog man havde læst. Hun var aktiv næsten til hun døde, den 15. maj 2004 i Billund.

Lokalhistorisk Arkiv for Grene Sogn.

Skrevet til Egnsbogen 2012, Linda Nielsen